

УДК 93/94:911.375(477)

Наталія Кухарева, Ганна Козій (м. Переяслав-Хмельницький)

ПЕТРО ТРОНЬКО І ПЕРЕЯСЛАВ

У статті подаються сторінки із життя П. Т. Тронька, пов'язані з Переяславською землею.

Ключові слова: П. Тронько, М. Сікорський, музей, почесний громадянин Переяслава.

Багатогранна політична та суспільно-громадська діяльність відомого українського державного діяча, вченого, історика, людини високої і благородної вдачі — Петра Тимофійовича Тронька — тісно пов'язана з Переяславом і, зокрема, ще однією легендарною постаттю, академіком музейної справи Михайлом Івановичем Сікорським.

Обіймаючи посаду завідуючого відділом науки і вузів Київського обкому КП(б) України П. Т. Тронько у 1951 році вперше зустрівся з майбутнім Героєм України, Генеральним директором НІЕЗ “Переяслав” М. І. Сікорським під час розподілу випускників історичного факультету КДУ ім. Шевченка. Глибоке знання історії України, простота у спілкуванні, відсутність претензій на високу посаду і життєва розсудливість привернули увагу Петра Тимофійовича. Звичайно, кращої кандидатури на посаду директора створюваного в Переяславі історичного музею годі було й шукати. Тим більше з прицілом на майбутнє. Адже вже тоді йшла мова про широкі ювілейні заходи з нагоди 300-річчя Переяславської ради¹.

Будучи секретарем обкому столичної області, П. Т. Тронько був призначений відповідальним за проведення усіх ювілейних заходів. В цей час він тісно співпрацює з місцевими органами влади та найбільше з директором історико-краєзнавчого музею М. І. Сікорським. Знайомство і спільна творча праця з М. І. Сікорським переростає в багаторічну дружбу двох великих синів України.

У ході реалізації ювілейних заходів в 1953–1954 рр. в полі зору П. Тронька — забудова центральної частини Переяслава, архітектурне вирішення якої згодом визнали одним з найкращих для малих міст України. Це — міськом партії (нині музична школа), райвиконком, готель, торговельний центр “Дитячий світ”, поштове відділення, взуттєва майстерня, побутокінат. Водночас проводилися ремонт та реекспозиція історичного музею,

який мав відіграти ключову роль в ході святкування.

П. Т. Тронько разом з М. І. Сікорським спільно писали ювілейні статті, видавали тематичну літературу, проводили численні консультації з тих чи інших питань, розробляли сценарій свята та уточнювали окремі його деталі. Петро Тимофійович пригадував: “Пам’ятаю, за день до свята згадали, що у нас немає пишного короваю. І ніхто таких не пік. А як без короваю зустрічати високих гостей? Ось і кинулись ми тоді з Михайлом Івановичем до Героїні Праці і депутата Верховної Ради УРСР з Переяславщини Олени Хобти по допомогу. Олена Семенівна виручила. А потім ми разом на в’їзді у Переяслав-Хмельницький зустрічали з тим короваем високих гостей з усіх колишніх республік”².

Петро Тимофійович неодноразово допомагав місту Переяславу-Хмельницькому та його музеям. Ще у 1957 р. за його сприяння було виділено 70 тис. крб. для будівництва павільйону над розкопками залишків Спаської церкви — усипальниці переяславських князів. У 1961 р. П. Т. Тронько допомагав у спорудженні пам’ятного знаку на честь воз’єднання України з Росією на площі Б. Хмельницького. У 1970-х роках Петро Тимофійович був організатором відзначення 250-річчя від дня народження видатного мислителя і філософа Г. С. Сковороди. В зв’язку з цим він сприяв передачі приміщення для створення музею Г. С. Сковороди. Двома роками поспіль у складі членів урядової делегації П. Тронько відкриває в Переяславі-Хмельницькому музей Г. Сковороди³.

У 1961 році в Переяславі-Хмельницькому було задумано створити перший в Україні музей просто неба. Ініціатором був переяславський краєзнавець Є. Ф. Іщенко. Ідею цю підтримав директор Державного історичного музею М. І. Сікорський. Багато їм довелося обійти кабінетів партійних секретарів та ра-

дянських чиновників⁴. “Адже вітчизняна музейна практика такого ще не знала — щоб звонити звідусіль хати, вітряки, церкви та інші старожитності...”⁵. Дійшли вони з своїм задумом музею-скансена аж до заступника голови Ради міністрів України Петра Тронька. Він осягнув всю велич і значення цієї прекрасної ідеї: увічнити у формі музею давнє українське село з його величною і трагічною історією, матеріальною і духовною культурою, з народними звичаями і обрядами.

П. Т. Тронько зробив найголовніше — допоміг у питанні виділення земельної ділянки. Згодом писав: “Бо не так просто було вирішити питання щодо виділення великої ділянки землі на горі за Трубежем і перевезення туди культових споруд, усіяких старожитностей”⁶. Він допомагав у виділенні коштів, формуванні штатів та впродовж багатьох років надавав консультативну допомогу. Петро Тимофійович завжди виокремлював з-поміж інших Переяслав-Хмельницький музей просто неба і ніколи не полишав своєю дбайливою увагою.

Високо цінуючи авторитет М. І. Сікорського та його організаторські здібності, в 1970-х роках Петро Тимофійович запрошує Михайла Івановича очолити Музей народної архітектури та побуту України⁷. На відмову М. І. Сікорського П. Т. Тронько відреагував толерантно і навіть захищав його від можливих партійних стягнень. Михайло Іванович Сікорський з вдячністю писав: “Я щасливий тим, що на допомогу мені завжди приходили відповідальні і принципові, а головне — добрі люди, патріоти України. І першим з них я хочу назвати Героя України, академіка Петра Тимофійовича Тронька, який, ще будучи секретарем Київського обкому партії, підтримав мої плани у далеких 50-х роках минулого століття. Спасибі цьому чоловікові, який упродовж багатьох років був ніби моєю охоронною грамотою. Він чудово розумів усі наші задуми і допомагав, чим міг, у їхній реалізації вже як заступник голови Ради Міністрів УРСР”⁸.

У середині 1960-х років П. Тронько звернувся до вищого політичного керівництва республіки з пропозицією щодо будівництва меморіального комплексу на острові Хортиця. Переймаючись питаннями увічнення пам’яті про козацьке Запоріжжя, Петро Тимофійович звернувся за допомогою до музейників з м. Переяслава-Хмельницького. Була створена авторитетна комісія, до якої увійшли знавці доби

козаччини. Неформальним головою цієї авторитетної комісії з увічнення славетних сторінок історії українського козацтва став М. І. Сікорський. Ця група вирушила до Запоріжжя, тривалий час працювала на Хортиці і підготувала ґрунтовну доповідну записку, на основі якої П. Т. Тронько зробив відповідне подання до українському уряду. Рада Міністрів України схвалила невдовзі розгорнуту постанову “Про увічнення пам’ятних місць, пов’язаних з історією українського козацтва”. Тобто мова йшла про вшанування козацтва по всій Україні — усіх його восьми січей, найвідоміших паланок, його монастирів, цвинтарів і місць найвідоміших битв з поляками і татарами. Збір матеріалів, визначення пам’ятних місць, виготовлення макетів майбутніх споруд — це далеко не повний перелік того, що встигли зробити П. Т. Тронько, М. І. Сікорський та інші спеціалісти комісії по козаччині⁹. Наприклад, на Переяславщині з допомогою П. Т. Тронька було відкрито пам’ятник на честь славнозвісного гетьмана України Б. Хмельницького (розташовано на площі Переяславської ради), пам’ятний знак “На честь козацької перемоги 1630 року на Борисовім полі”.

Одним з важливих аспектів наукової та організаційної діяльності П. Т. Тронька стала підготовка капітального 26-томного видання під назвою “Історія міст і сіл України”. Це видання, здійснюване на громадських засадах, стало найбільш повним літописом населених пунктів республіки, висвітлило їхню історію з найдавніших часів. Велику роботу в підготовці видання провели науковці переяславських музеїв.

У 1991 р. Петро Тимофійович фактично відродив Всеукраїнську спілку краєзнавців, засновану ще в 1925 р. До цього руху приєдналися наукові співробітники Переяслав-Хмельницького історико-культурного заповідника та викладачі і студенти Переяслав-Хмельницького філіалу ДПШ ім. М. Горького.

П. Т. Тронько написав понад 600 наукових та публіцистичних робіт, журнальних та газетних статей, з них близько двох десятків монографій. За його безпосередньої участі було започатковано ряд фундаментальних робіт державного рівня: науково-документальна серія книг “Реабілітовані історією”, “Звід пам’яток історії та культури України”, в написанні яких взяли активну участь наукові співробітники переяславських музеїв.

Переяславці вдячні Петру Тимофійовичу за допомогу в економічному і культурному розвитку міста. За активну громадську діяльність у справі охорони пам'яток історії та культури державного історико-культурного заповідника 21.08.1996 р. ІХ сесія Переяслав-Хмельницької міської ради ХХІІ скликання присвоїла Троньку Петру Тимофійовичу звання «Почесний громадянин міста»¹⁰. Відтоді в день міста Петро Тимофійович впродовж 10 років приїздив до Переяслава-Хмельницького. Після завершення святкових урочистостей вони удвох з Сікорським відвідували музей, сідали на лавці під вербами в центрі дивовижного села, «...що виринуло з ХІХ століття»¹¹. Сиділи і розмовляли, адже їм було про що поговорити — двом Героям України, друзям, побратимам, соратникам.

«На прикладі життя і діяльності П. Т. Тронька, — сказав видатний український пись-

менник Олесь Гончар, — ще раз переконуємось, що в колишній комунопартократії були не тільки свавільники й злочинці, а більшість людей чесних, сумлінних, працелюбних, які в тяжких умовах тоталітарної системи по можливості діяли в ім'я народу, боролись, гинули, але передавали нащадкам все гідне, світле в історико-культурних, духовних надбаннях українського суспільства. Коли роздумуєш над джерелами довголітньої важкої, але плідної діяльності П. Т. Тронька, приходиш до єдиного висновку: джерелом його набутків, зусиль і таланту вченого є синівська любов до матері-України»¹².

Переяславці з вдячністю згадують добрі справи Петра Тимофійовича Тронька, які він зробив для нашого міста, його музеїв, для всієї України. І з нагоди ювілею зичать йому Божого благословення, міцного здоров'я, благополуччя, добробуту, світлої радості.

Джерела та література

- 1 Тронько П. Т. Великий син і Герой України // Махінчук М. Переяславський скарб Михайла Сікорського: художньо-документальна повість. — К.: Криниця, 2005. — С. 256.
- 2 Там само. — С. 257.
- 3 Свищ В. Ювілейні торжества // Комуністична праця. — 1979. — 30 листоп.
- 4 Козій Г. Першому в Україні музею просто неба — 45 // Краєзнавство. — 2009. — № 1–2. — С. 128.
- 5 Тронько П. Т. Великий син і Герой України // Махінчук М. Переяславський скарб Михайла Сікорського: художньо-документальна повість. — К.: Криниця, 2005. — С. 257.
- 6 Там само.
- 7 Сікорський М. Музеї — моє життя. Мій заповіт — мої музеї. — Переяслав-Хмельницький, 2008. — С. 24.
- 8 Історик і час. — К., 2005. — С. 46.
- 9 Кухарева Н. П. Т. Тронько — почесний громадянин Переяслава // Пам'ять століть. — 2008. — № 1–2 — С. 129.
- 10 Архівний відділ Переяслав-Хмельницької міської ради, ф. 1, оп. 1, спр. 3, арк. 15.
- 11 Тронько П. Т. Великий син і Герой України // Махінчук М. Переяславський скарб Михайла Сікорського: художньо-документальна повість. — К.: Криниця, 2005. — С. 258.
- 12 Кухарева Н. П. Т. Тронько — почесний громадянин Переяслава // Пам'ять століть. — 2008. — № 1–2. — С. 130.

Наталья Кухарева, Анна Козий

Петр Тронько и Переяслав

*В статье подаются страницы из жизни П. Т. Тронько, связанные с Переяславской землей.
Ключевые слова: П. Тронько, музей, Переяслав.*

Natalia Kuhareva, Hanna Koziy

Peter Tronko and Pereyaslav

*The article is given pages from life of P. T. Tronko, which was connected with Pereyaslav earth.
Kew words: Peter Tronko, museum, Pereyaslav.*